

ТЕЗАУРУС

Абсентеїзм - ухилення виборців від участі в голосуванні на виборах парламенту, президента, місцевих органів влади і т.ін.

Абсолютна монархія - форма державного правління, за якої *політична влада* повністю зосереджена в руках керівника *держави* (монарха) і передається у спадок.

Автократія - система управління суспільством, державою, за якої одній особі належить виняткова і необмежена верховна влада, яка не контролюється будь-яким представницьким органом. За своєю суттю А. близька до *авторитаризму*.

Автономія - (1) надання частинам держави (областям, провінціям тощо) прав на самоврядування в адміністративній сфері; (2) широке внутрішнє самоврядування політико-національного або національно-територіального утворення в рамках єдиної держави. Територіальна автономія застосовується переважно тоді, коли одній чи кільком частинам держави надаються ширші, порівняно з рештою території країни, повноваження для самостійного вирішення питань внутрішнього самоуправління. Територіальні автономії у свою чергу класифікують на певні групи за такими критеріями: 1. За підставами, що спонукали до їх утворення, вони поділяються на: а) Автономії, що утворені за національно-мовними ознаками (національно-територіальні чи етнотериторіальні). Вони утворюються в регіонах з компактним проживанням груп населення з певними відмінностями, які можуть визначатися як народи, народності, нації, національності залежно від політичних традицій. б) Автономії, підставою для утворення яких є не національні чи етнічні ознаки, а врахування особливостей історичних традицій, звичаїв побуту, релігійних вірувань населення, що проживає на території автономії. в) Автономії, що були утворені в результаті певних історичних обставин на територіях, які характеризуються особливостями політичних або економічних відносин. г) Автономії, що утворилися внаслідок реалізації загального принципу територіальної організації влади. 2. За обсягом повноважень усі територіальні автономії поділяються на два види: 1) політичні та 2) адміністративні. Політична автономія, яку ще часто називають державною або законодавчою, може мати ознаки державності, її органам надаються права приймати деякі законодавчі акти з місцевих питань. Повноваження автономії визначаються конституцією держави або спеціальним законом. Адміністративна автономія передбачає, що органи відповідного територіального утворення не мають законодавчих прав, їхні акти завжди мають підзаконний характер. Але й при цьому можливості автономних органів все одно є дещо ширшими у тій сфері, яка послужила підставою для надання автономії.

Авторитаризм - *політичний режим*, за якого влада одноосібного правителя чи правлячої групи осіб не обмежується *правом*, представницькими інститутами і системою поділу влади.

Активне виборче право - право громадян брати участь у виборах до представницьких органів *державної влади* та *місцевого самоврядування*.

Анархізм - ідейно-теоретична й соціально-політична теорія політичної думки, головним принципом якої є заперечення *держави* і будь-якої влади.

Аристократія - форма правління, за якої *державна влада* належить привілейованій меншості; вищий, привілейований стан (група) певного суспільства, що володіє особливими правами чи можливостями.

Б

Багатопартійна система - цілісне утворення, що формується всередині політичної системи суспільства на основі усталених зв'язків між *політичними партіями*, які відрізняються програмними настановами, тактикою, внутрішньою структурою.

Біпартизм - *партійна система*, в якій визначальну роль відіграють дві основні партії, які перемагаючи на *виборах*, змінюють одна одну при *владі*. Б. не виключає існування інших партій, проте справжнє суперництво за владу ведеться між двома основними партіями, а жодна з інших не бере реальної участі в управлінні *державою*. Див. *Двопартійна система*.

Блок політичний - об'єднання, союз політичних партій, громадських організацій, груп людей задля узгоджених дій, досягнення спільних, насамперед політичних цілей.

Бюрократія - вищий, привілейований прошарок чиновників-адміністраторів у державі; ієрархічно організована система управління державою чи суспільством із допомогою особливого апарату, наділеного специфічними функціями та привілеями.

В

Вето - передбачений конституціями деяких країн акт, завдяки якому голова держави або верхня палата парламенту можуть призупинити впровадження законів або рішень, прийнятих парламентом чи його нижньою палатою.

Вибори політичні - комплекс заходів, пов'язаних з виборами президента, формування керівних органів держав на всіх її рівнях, партій, суспільно-політичних організацій шляхом обрання представників до їхнього складу, а також делегатів на представницькі збори, конференції тощо.

Вибори - процедура обрання або висунення певних осіб способом відкритого чи закритого (таємного) голосування; найбільш поширений механізм створення органів та інститутів влади.

Виборча кампанія - дії безпосередніх учасників виборів, що змагаються на виборах сторін (партій, різних суспільних організацій, самих кандидатів).

Виборча система - сукупність передбачених законом виборчих процедур, пов'язаних із формуванням органів влади. Див.: *Змішана виборча система; Мажоритарна виборча система; Пропорційна виборча система.*

Виборче право - право громадян обирати та бути обраними до владно-представницьких органів держави.

Виконавча влада - одна із трьох гілок *державної влади*, яка організовує та спрямовує внутрішню і зовнішню діяльність *держави*, забезпечує втілення в законах волі суспільства, охорону прав і свобод людини.

Влада - (1) спроможність, *право*, можливість суб'єкта *політики* нав'язувати власну волю, розпоряджатися іншими людьми, суспільними групами за допомогою закону, авторитету, *насильства*, примусу тощо; (2) система керівних (державних) органів. Див.: *Політична влада; Державна влада.*

Внутрішня політика - комплекс заходів, який охоплює напрямки економічної, соціально-інтеграційної, соціально-культурної, примусової і т.д. діяльності *держави*, її структур та інститутів, зорієнтованих на погодження інтересів різних верств населення.

Г

Геноцид - здійснення властями масові вбивства, переслідування, гоніння певних національних, етнічних, расових, соціальних, культурних, релігійних та інших груп.

Геополітика - політологічна концепція, що вбачає в політиці якоїсь держави визначальну роль географічних чинників (просторове розташування країни, клімат, розмір території, кількість населення, наявність природних ресурсів та ін.).

Глобалізація - дедалі більша взаємозалежність між різними людьми, регіонами та *країнами* світу.

Глобалізм - політична практика, зорієнтована на розв'язання локальних суспільних проблем з урахуванням їхнього взаємозв'язку з проблемами зовнішніми, більш загальними, з передбаченням їх наслідків для світових процесів.

Глобальна політика - великомасштабна діяльність держав, урядів, міжнародних політичних і наукових організацій з вивчення і розв'язання глобальних проблем сучасності не лише в національних і регіональних межах, але й у масштабі всієї Землі.

Громадянство - формально зафіксований правовий зв'язок особи з державою, що знаходить свій вияв у їхніх взаємних правах та обов'язках.

Громадянське суспільство - суспільство громадян із високим рівнем економічних, соціальних, політичних, культурних і моральних якостей, яке, будучи незалежним від держави, спільно з нею формує розвинені правові відносини, взаємодіє заради спільного блага.

Д

Двопартійна система - організація *політичного життя*, коли дві партії по чергово беруть участь у здійсненні *політичної влади* і досягають успіху у виборчій боротьбі. Прикладом є існуючі партійні системи Великобританії, США, за яких у виборчому суперництві реально беруть участь дві партії. Див.: *Біпартизм*.

Демографія - наука про народонаселення, яка вивчає його чисельність, склад, структуру, розселення по території, а також зміни на протязі часу.

Демократизація - певна спрямованість *політичного процесу*, яка характеризується розширенням прав і свобод громадян та їх організацій, участю народу в *політичному житті* і його впливом на прийняття *політичних рішень*, посиленням контролю з боку *суспільства* за діяльністю *держави*, забезпеченням відбої конкуренції різних політичних сил, ідеологічного і *політичного плюралізму*.

Демократія - форма політичного та економічного устрою суспільства, заснована на визнанні народу основним джерелом влади; тип держави, яка декларує і втілює на практиці принципи народовладдя, права і свободи громадян.

Держава - базовий інститут політичної системи і політичної організації суспільства, який створюється для налагодження життєдіяльності суспільства в цілому і здійснення політичної влади домінуючою частиною населення у соціально-неоднорідному суспільстві з метою забезпечення його цілісності й безпеки, задоволення загальнонаціональних потреб.

Державна влада - державна організація *політичного управління суспільством*. Д.в. поширюється на всі сфери суспільного життя. Здійснюється державою з допомогою спеціального апарату примусу або переконання, володіє монопольним правом видавати нормативні акти, обов'язкові для всього населення даної держави; включає такі різновиди влади, як виконавча,

законодавча, судова, військова тощо. Див.: *Влада; Політична влада; Поділ влади; Закон.*

Державний суверенітет - це верховенство, самостійність і неподільність *державної влади* в межах території *держави* та незалежність і рівноправність держави в зовнішніх відносинах.

Державний устрій - політична форма існування держави з точки зору національного і адміністративно-національного статусу. За видами устрою держави поділяються на: а) *унітарні*; б) *федеративні*; в) *конфедеративні*.

Диктатура - нічим не обмежена *влада* особи, класу чи інших соціальних груп у *державі*, регіоні, що спирається на силу, а також відповідний *політичний режим*; тимчасовий *авторитарний* режим, який вводиться на строк дії надзвичайних обставин для прийняття рішучих заходів, спрямованих на виведення країни з кризового стану. В сучасний період це поняття найчастіше ототожнюється з недемократичними (або антидемократичними) формами *політичного режиму*.

Договір суспільний - соціально-філософське, правове і політологічне вчення про походження, сутність і функції держави, згідно з яким її виникнення пояснюється укладанням добровільної угоди між *громадянами* і державою, якій передаються основні права громадян. Концепція договірної держави розроблена Т.Гоббсом, Дж.Локком, Ш.Монтеск'є та ін.

Е

Електорат - коло людей, які мають право брати участь у виборах певного органу чи посадової особи. Див.: *Вибори політичні.*

Еліта політична - меншість суспільства, що являє собою достатньо самостійну, вищу, відносно привілейовану групу, наділену видатними психологічними, соціальними й політичними якостями, яка бере безпосередню участь у затвердженні а здійсненні рішень, пов'язаних із використанням державної влади або здійсненням впливу на неї.

З

Закон - прийнятий у конституційному порядку найвищим законодавчим органом *державної влади* нормативно-правовий акт, який має найвищу юридичну силу щодо ін нормативних актів (указів, постанов тощо).

Законодавча влада - одна з гілок єдиної, але поділеної функціонально *державної влади*, сутність якої полягає у здатності *держави* здійснювати свою волю, впливати на діяльність та поведінку людей та їх об'єднань за допомогою законів і правових актів (рішень), які приймаються представницькими органами влади (*парламентом*, радою тощо).

Змішана виборча система - виборча система, яка є тією чи іншою комбінацією *мажоритарної* й *пропорційної* виборчих систем. Див.: *Виборча система; Мажоритарна виборча система; Пропорційна виборча система.*

Зовнішня політика - загальний курс держави в міжнародних справах, покликаний регулювати стосунки даної *держави* з іншими державами і народами у відповідності з потребами, цілями і принципами її внутрішньої політики.

I

Ідеологія – сукупність суспільних ідей, теорій і поглядів, які відображають соціально-економічні умови життя людей з позицій певної соціальної спільності, а також програми із закріплення або зміни існуючих суспільних відносин. Ідеологія виступає як теоретично систематизована свідомість окремої соціальної групи чи суспільства в цілому.

Ідеологія політична - система концептуально оформлених уявлень, ідей і поглядів на *політичне життя*, яка відбиває інтереси, світогляд, ідеали, умонастрої людей, класів, *націй, суспільства, політичних партій, громадських рухів* та ін. *суб'єктів політики.*

Імперія - велика держава, утворена шляхом включення до свого складу територій інших держав, колоніальних володінь. І. виникають внаслідок загарбання територій, колонізації, експансії, інших форм розширення впливу наддержави.

Імпічмент - процедура обвинувачення у вищому органі *законодавчої влади* країни, особливий прядок притягнення до відповідальності та судового розгляду справ про злочини вищих посадових осіб (*президентів, міністрів* та ін.) до завершення терміну їх повноважень.

Інтереси політичні - один з головних спонукальних мотивів *політичної діяльності*, що зумовлює безпосередні відносини людей, які беруть участь у політиці.

Істеблішмент - правлячі та привілейовані групи *суспільства*, а також уся система *влади* та *управління*, за допомогою якої вони здійснюють своє панування.

K

Кадрові партії - нечисленні партії, для яких характерна «аморфність» членства, відсутність механізму організаційного прийому членів. К.п. діють переважно під час *виборчих кампаній*; вони опираються на професійних політиків, не збирають членських внесків, їм властива організаційна крихкість. Див.: *Політична партія; Кадрові партії.*

Клан - (1) родова община у шотландців та ірландців; (2) *перен.* – група осіб, об'єднаних спільними інтересами, ідеями, суспільною справою, вигодою тощо.

Кліка - невелика група людей, заснована на неформальних приватних зв'язках, об'єднана довкола певного *політичного лідера*. Як правило, метою діяльності кліки є захоплення та утримання *державної влади* насильницьким шляхом.

Коаліція - політичний союз, об'єднання (*партій, держав* тощо) для спільних спрямованих дій.

Компроміс - згода, порозуміння з політичним противником, досягнуті шляхом взаємних поступок. Див.: *Консенсус*.

Консенсус - метод розробки і прийняття рішень, а також *міжнародних договорів*, документів за якими становище, що обговорюється, не ставиться на голосування, а приймається узгодженням.

Консерватизм - політична ідеологія, яка орієнтується на збереження, підтримання існуючих форм економічного, соціального, політичного життя, традиційних духовних цінностей. Див.: *Неоконсерватизм*.

Конституціоналізм - теорія і практика обмеження всевладдя держави з допомогою права, основні норми якого відображено в конституції.

Конституція - Основний Закон держави, який закріплює основи суспільного та економічного ладу *країни*, форму правління і форму *державного устрою*, правовий статус особи, порядок організації і компетенцію органів *влади* й *управління*, організацію і основні принципи правосуддя та *виборчої системи*.

Конституційна монархія - форма правління, коли монарх здійснює владу в межах, встановлених конституцією (напр., Японія, Швеція, Великобританія та ін.).

Контреліта - опозиційна щодо панівної *еліти* частина *бюрократії*, соціальна група, яка виборює право на входження в правлячу еліту або ж на створення нової еліти. Див.: *Еліта політична; Опозиція політична*.

Конфедерація - союз суверенних *держав*, які, зберігаючи незалежність свого керування, об'єдналися для досягнення певних спільних цілей (переважно зовнішньополітичних, воєнних), для координації своїх дій.

Конфлікт політичний - зіткнення, протиборство різних соціально-політичних сил, суб'єктів політики в їх прагненні реалізувати свої інтереси і цілі, пов'язані насамперед з боротьбою за здобуття влади, її перерозподіл, зміну свого політичного статусу, а також з політичними перспективами розвитку суспільства.

Концепція політична - певний спосіб розуміння, трактування *політичних процесів*, політичних явищ, прийняття політичних рішень, розв'язання конкретних завдань політики.

Країна - відокремлена територія незалежного проживання даного суспільства зі своїми кордонами і суспільним устроєм.

Л

«**Левіафан**» - класична праця Т.Гоббса, в якій він розглядає проблеми походження і сутності *держави*, природи *влади*, взаємини громадян з правителями, принципи *політичного життя*.

Легітимність - здатність того чи іншого *політичного режиму* досягти суспільного визнання та виправдання народом обраного політичного курсу, прийнятих ним *політичних рішень*, кадрових або функціональних змін у структурах *влади*.

Лібералізм - політична та ідеологічна течія, що об'єднує прихильників парламентського ладу, вільного підприємництва і демократичних свобод. Див.: *Неолібералізм*.

Лідер політичний - глава, керівник *держави*, *політичної партії*, *громадської організації*, *руху*, народного фронту тощо; популярний і впливовий учасник суспільного життя, який визначально впливає на нього, консолідує зусилля людей для досягнення якоїсь спільної мети.

Лідерство політичне - постійний вплив певної особи на *суспільство*, політичну організацію чи соціальну групу. Див.: *Лідер політичний*; *Політика*; *Політична участь*.

Лобізм - діяльність соціальних груп, які обстоюють свої особливі інтереси; групи тиску на органи законодавчої та виконавчої влади.

Люмпени, люмпен-пролетаріат — декласована і деморалізована частина робочих та інших верств населення, які перебувають на соціальному дні (жебраки, злиденні, бродяги, бомжі, кримінальні злочинці та інші паразитарні елементи), що змирились зі своїм становищем і не здатні зазвичай самостійно боротися за його зміну. Див.: *Охлократія*.

М

Мажоритарна виборча система - виборча система, відповідно до якої обраним по відповідному виборчому округу є той кандидат, який набрав встановлену законом більшість голосів.

«**Макіавеллізм**» - (від прізвища видатного італ. мислителя *Н.Макіавеллі*) – спосіб політичної діяльності, який не передбачає опори на морально-етичні

норми, а вважає за можливе використання обману, віроломства, жорстокості, будь-яких засобів для досягнення мети.

Маргінальність - стан та поведінкові особливості такої особи, яка перебуває у проміжному становищі між якимись соціальними групами, втратила перероді соціальні зв'язки і ще не пристосувалася до нових умов життя.

Марксизм - одна з найвпливовіших течій суспільно-політичної думки у новітній історії людства. **(а)** М. проповідує ідею “істинного народовладдя” за умов знищення приватної власності на основні засоби виробництва, їх усуспільнення, досягнення у суспільстві повної соціальної справедливості; **(б)** побудова суспільства на соціалістичних засадах знайде практичну реалізацію або мирними засобами, або шляхом збройного постановня народу; **(в)** визначальним у політичному розвитку людства є матеріальне виробництво, взаємодія базису і надбудови, соціального буття.

Масові партії - партії, які включають до своїх лав велику кількість членів. Керівництво у масових партіях належить професійним політикам. Такі партії беруть активну участь у виборчих кампаніях, ведуть широку пропагандистську та виховну діяльність. Масові партії фінансуються за рахунок власних членських внесків партійців. Див.: *Політична партія; Кадрові партії.*

Міжнародна політика - система економічних, правових, дипломатичних, ідеологічних, військових, культурних та ін. зв'язків і відносин між народами, державами й групами держав, провідними соціальними, економічними та політичними силами й організаціями, що діють на світовій арені.

Міжнародні відносини - системна сукупність політичних, економічних, дипломатичних, соціальних, гуманітарних та інших зв'язків і відносин між суб'єктами світового співтовариства.

Монархія - форма правління, за якої верховна *державна влада* повністю або частково зосереджена в руках одноособового *глави держави* – монарха.

Н

Народ - історично змінна спільність соціальних груп, яка включає в себе на різних етапах історії класи і прошарки, що беруть участь у вирішенні проблем суспільного розвитку; все населення певного політико-географічного середовища (країни).

Націоналізм - політика і практика, ідеологія та психологія в національному питанні, що засновані на визнанні націй (етносів) та їх взаємовідносин найважливішим або особливо важливим фактором суспільного розвитку та пріоритетного привілейованого місця, ролі, та інтересів даного народу в

соціально-політичному, економічному та культурному житті всього людства в збиток інтересам та запитам інших народів.

Націонал-соціалізм (національний соціалізм) - політична ідеологія, яка була політичною доктриною керівництва Німеччини (у часи Третього рейху), а також у деяких інших країнах. На думку багатьох політичних пропагандистів, має багато спільного із фашизмом, і комуністами; зазвичай, класифікується як один з його різновидів.

Нація - історична спільність юдей, що складається у процесі формування спільності території, економічних зв'язків, літературної мови, етнічних особливостей культури й характеру.

Неоконсерватизм - сучасна політична течія, що пристосовує традиційні цінності консерватизму до реалій постіндустріального суспільства й визначає урядову політику та політичний курс провідних країн Заходу останніх десятиліть (напр. «рейганоміка», «тетчеризм»).

Неолібералізм - сучасна політична течія, яка переглядає деякі теоретичні положення і принципи свого вчення. В основу новоутвореної форми лібералізму покладені ідеї англійського економіста *Д.Кейнса*.

О

Однопартійна система - утвердження *політичної влади* однієї партії, яка своїм впливом поглинає всі сфери життя.

Олігархія - політичне та економічне панування, *влада*, правління невеликої групи людей, а також сама правляча група.

Опозиція політична - протидія, опір певній політиці, політичній лінії, політичній дії; організація, партія, група, особа, які виступають проти панівної думки, уряду, системи вади, конституції, політичної системи в цілому.

Опортунізм - політичний курс, який характеризується пристосуванством, безпринципністю.

Охлократія - домінування в політичному житті суспільства впливу натовпу, юрби, «маси»; один із способів здійснення політичної влади, що суттєво доповнює кризові політичні режими. Соціальною базою охлократії частіше всього бувають *люмпени* та *маргінали*.

П

Парламент - виборний (повністю або частково) найвищий *законодавчий орган* у деяких державах (Великобританія, Бельгія, Індія, Італія, Канада, США, Франція, Японія та ін.). Див.: *Парламентаризм*.

Парламентаризм - система представницьких органів влади, за якої чітко розподілені функції законодавчих і виконавчих органів і в якій вирішальну роль відіграє *парламент* як постійно діючий представницький орган влади. Див.: *Парламент*.

Партійна система - політична структура, що утворюється із сукупності *політичних партій* різних типів з їх стійкими зв'язками і взаємовідносинами між собою, а також з *державою* та іншими інститутами влади.

Партія політична - це добровільна організація, яка об'єднує у своїх лавах найбільш активну й організовану частину соціальної спільності (народу, нації, класу, соціальної групи) з метою вираження і захисту політичного інтересу, здійснення практичної роботи для задоволення цього інтересу.

Патерналізм - ідеологія і практика управління людьми, особлива форма здійснення влади, за якої її суб'єкт ототожнюється з «батьком» великої патріархальної сім'ї, який «по-батьківські» піклується про своїх підлеглих, а ті, в свою чергу, зобов'язані відповідати «синівською» відданістю і слухняністю.

Підданська політична культура - різновид політичної культури, який характеризується покорною, підкоренням, перетворенням учасників політичного процесу в об'єкт примусу.

Плебіцит - всенародне опитування населення шляхом голосування, різновид *референдуму* з метою виявлення думки з якогось загального і значного питання. Див.: *Референдум*.

Плутократія - політичний лад, за якого влада належить найбагатшим представникам панівного класу; купка найбагатших представників панівного класу.

Плюралізм політичний - ідейно-регулятивний принцип суспільно-політичного і соціального розвитку, що виходить з існування кількох або багатьох незалежних засад політичних знань і розуміння буття.

Поділ влади - розподіл повноважень між *законодавчою (парламент), виконавчою (уряд) і судовою* гілками влади. Це один з основних принципів *правової держави*. Вперше був сформульований англ. філософом *Дж.Локком*. У сучасному розумінні цей принцип сформульований *Ш.-Л.Монтеск'є* у праці «Про дух законів».

Політика - вид людської діяльності, пов'язаний із завоюванням, утриманням та здійсненням *влади*, насамперед *державної*.

Політична влада - реальна спроможність класу, соціальної групи, соціального інституту, індивіда проводити свою волю в громадському житті, спираючись на систему установ, організацій, законів, *політичних відносин* та ідей. Див.: *Виконавча влада; Влада; Законодавча влада; Поділ влади.*

Політична географія - наука, яка вивчає взаємозв'язок *політичних процесів* з просторовим розташуванням різних *держав*.

Політична демократія - передбачає *багатопартійність*, свободу діяльності *опозиції*, можливість перебування при владі кількох *партій*.

Політична діяльність - діяльність суб'єктів політики в сфері *політичного життя*.

Політична думка - галузь суспільної думки, яка вивчає *політичне життя* суспільства, у сфері якого створюються політичні, ідеологічні концепції, *доктрини*, прогнози, що впливають на формування *політичної свідомості* та перебіг політичних подій.

Політична еліта - організована група, яка здійснює *політичну владу* у *суспільстві* (правляча еліта) або перебуває в опозиції до правлячої верхівки (*контреліта*).

Політична культура - рівень засвоєння людиною й суспільством політичних ідей, поглядів, концепцій, програм, досягнень суспільно-політичної думки; зрілість і компетентність в оцінках політичних явищ.

Політична психологія - наука, яка вивчає суб'єктивні механізми *політичної поведінки*, вплив на неї *політичної свідомості*, підсвідомості, емоцій, волі людини, її ціннісних орієнтацій.

Політична свідомість - опосередковане відображення соціальними суб'єктами політичної дійсності у різноманітних формах і на різних рівнях її прояву; сукупність поглядів, оцінок, настанов, які, відображаючи політико-владні відносини, набувають певної самостійності.

Політична система суспільства - сукупність державних і недержавних соціально-політичних інститутів, які здійснюють владу, управління справами суспільства, регулювання політичних процесів, взаємовідносини між соціальними групами, націями, державами та забезпечують політичну стабільність і прогресивний розвиток.

Політична соціологія - наука, що досліджує *громадянське суспільство* в його взаємодії з *державою*, соціальні, політичні та духовні системи, а також їх зміни крізь призму їх впливу на *політичне життя* людей.

Політична сфера - галузь суспільного життя, яка охоплює всі *політичні відносини* даного суспільства.

Політична філософія - це політична наука, яка розробляє ідеали та нормативні принципи політичного устрою *суспільства*, загальні критерії оцінки політики.

Політичне життя - це галузь суспільного життя, пов'язана з *політичною владою* та реалізацією соціальних інтересів у сфери влади.

Політичний процес - хід розвитку політичних явищ; сукупність дій різноманітних політичних сил, течій, котрі прагнуть здійснення певних політичних цілей, програм.

Політичні відносини - відносини між суб'єктами політики в процесі завоювання та утримання *політичної влади*, реалізації суспільних інтересів у сфери політики.

Політичні інтереси - чинники суспільної діяльності людей, їх спільнот й об'єднань, спрямовані на здобуття, утримання або перерозподіл *державної влади*.

Політичні інститути - сукупність організацій та установ, які упорядковують політичні та інші відносини у суспільстві за допомогою матеріальних та ідейних засобів (напр., *держава, політичні партії*, неформальні об'єднання).

Політологія - наука про закономірності розвитку *політичного процесу*, про функціонування політичної системи і влади, про сутність, форми і методи діяльності суб'єктів політики.

Популізм - гра *державної влади* (політичних діячів) з народом, яка характеризується обіцянками різних пільг, демагогічними гаслами тощо, які не будуть в майбутньому виконані.

Правляча еліта - це неоднорідна соціальна група (чи сукупність груп), яка займає привілейоване становище в державі, володіє владою і можливістю впливу на суспільство.

Правляча партія - партія, яка стоїть при владі певний час, формує на всіх рівнях урядові структури.

Право - система встановлених або санкціонованих *державою* загально-обов'язкових правил поведінки (норм), які виступають регулятором суспільних відносин.

Правова держава - суверенна, політико-територіальна організація публічної влади, яка базується на принципах поваги до особи й недоторканності її прав і свобод, верховенства права, дотримання закону.

Президент - *глава держави* у більшості країн з республіканської формою правління.

Пропорційна виборча система - система *виборчого права*, за якої голосування за кандидатів проводиться за партійними списками. Розподіл мандатів між партіями здійснюється відповідно (пропорційно) до кількості голосів, поданих за кожен партійний список у кожному виборчому окрузі. Див.: *Виборча система*.

Р

Революція соціальна - докорінна зміна суспільства в ключових аспектах, яка веде до зміни характеру цього *суспільства*.

Режим політичний - сукупність методів, засобів і способів, із допомогою яких владні органи здійснюють управління суспільством і забезпечують своє політичне панування.

Республіка - форма правління, при якій вища *державна влада* здійснюється виборним колегіальним органом, який формується населенням (або його частиною) на визначений час. Різновидами республіки є парламентська, президентська та змішана.

Референдум - спосіб прийняття законів та інших рішень із найважливіших питань суспільного життя прямим волевиявленням громадян шляхом всенародного голосування.

Рухи політичні - цілеспрямовані об'єднання громадян, які охоплюють різні недержавні і непартійні, частково або повністю політизовані структури, що впливають на *владу*, але на відміну від партій, не прагнуть до її завоювання.

С

Світовий політичний процес - сукупна діяльність нардів, держав та їх інститутів, соціальних спільнот та їх організацій і рухів, які переслідують певні політичні цілі в галузі міжнародного життя. Див.: *Міжнародна політика; Міжнародні відносини; Політичний процес*.

Система виборча - порядок формування виборних органів держави. Традиційними і найпоширенішими виборчими системами є *пропорційна* (система представництва політичних партій) та *мажоритарна* (система більшості).

Соціал-демократія - ідеологічна і політична течія, яка виступає за реалізацію ідей демократичного соціалізму. Базові цінності соціал-демократії: свобода, справедливість, рівність, солідарність.

Соціалізація політична - процес засвоєння індивідом упродовж його життя політичних знань, цінностей, норм *суспільства*, до якого він належить.

Соціалізм - вчення і теорія, які стверджують ідеал суспільного устрою, заснованого на суспільній власності в різноманітних формах, відсутності експлуатації, справедливому розподілі матеріальних благ і духовних цінностей в залежності від затраченої праці, на основі соціально забезпеченої свободи особистості.

Соціальна держава - демократична держава, яка бере на себе відповідальність за кожного громадянина і прагне забезпечити кожному гідні умови існування (життя), соціальний захист, співучасть в управлінні виробництвом, а в ідеалі – приблизно однакові життєві шанси та можливості для самореалізації особи в суспільстві.

Стагнація політична - зупинка в розвитку, застій, згорання змін, розпад структур політичного життя, що приводить до припинення політичного поступу.

Суверенітет - незалежне від будь-яких сил, обставин і осіб верховенство; незалежність держави у зовнішніх та внутрішніх справах.

Судова влада - одна з трьох гілок державної влади; необхідна умова реалізації принципу поділу влади, покликана запобігати можливості змови чи протистояння двох інших гілок влади (законодавчої та виконавчої).

Суспільство - сукупність всіх способів взаємодії і форм об'єднання людей, в яких відбувається їх всебічна залежність один від одного.

Т

Тимократія - особлива форма олігархії. У мислителів античності так визначалось правління, за якого державна влада належить привілейованій меншості, яка володіє високим майновим цензом.

Тоталітаризм - політичний режим, який характеризується повним контролем держави над усіма сферами суспільного життя, фактичною ліквідацією прав і свобод громадян, репресіями щодо опозиції тощо.

У

Унітарна держава - держава, територія якої, на відміну від федерації, немає в своєму складі федеративних державних утворень (штати, кантони, землі тощо), а поділяється на адміністративно-територіальні одиниці (області, райони, департаменти та ін.).

Управління політичне - вплив суб'єкта політики на політичну ситуацію з метою забезпечення своїх інтересів; основна ланка будь-якої політичної системи, спрямована на здійснення політичної влади.

Уряд - збірна назва найвищого органу державної влади, очолюваного главою уряду (напр., урядом України є Кабінет Міністрів України).

Участь політична - залучення індивідуумів до процесів *політичного життя, політичних відносин*; здійснення ними певних актів, заходів, що виражають інтереси, потреби, уподобання, думки, погляди та настрої, вплив на органи *влади* з метою реалізації соціальних інтересів.

Ф

Фашизм - (1) політична ідеологія, яка виражає інтереси реакційних та агресивних сил, прихильників крайніх поглядів і методів у *політиці та ідеології*; (2) напрямок правого екстремізму, представленого ультрареакційними течіями, *партиями та угрупованнями*; (3) відкрито терористична диктатура найреакційніших сил суспільства, яка використовує крайні форми насильства для захоплення й утримання влади, нав'язування своєї волі.

Федерація - форма державного устрою, за якої декілька державних утворень, юридично і політично самостійних, утворюють одну союзну державу.

Філософія політична - розділ політичного знання, предметом якого є ціннісно-світоглядні принципи легітимності *політики*.

Форма державного устрою - адміністративно-територіальна організація *держави*, а також система взаємин центральних і регіональних органів *влади*. Виділяють три форми державного устрою: *унітарна держава, федерація, конфедерація*.

Форма правління - структура вищих державних органів *влади*. Форма правління характеризується порядком формування вищих органів влади, поділом між ними функцій та повноважень. Виділяють дві основні форми правління: *монархія і республіка*.

Фракція - організована група членів *політичної партії*, створена з метою проведення їхньої лінії в *парламенті*, органах місцевого управління; група в середині політичної партії з відмінними від головної лінії партії поглядами.

Футурологія - сфера знання, спрямована на аналіз перспектив історичного життя людини і *цивілізації*, передбачення їх майбутнього.

Х

Харизма - особливий тип *легітимності*, організації *влади та лідерства*, заснований на виняткових якостях особи (релігійного, політичного діяча тощо), що дозволяють їй здійснювати в *суспільстві* функції пророка, вождя, реформатора.

Харизматичний лідер - громадсько-політичний діяч, ватажок, *авторитет* якого ґрунтується на вірі громадян у його надприродні, видатні здібності, виняткові якості, непогрішимість, святість.

Хунта - група осіб (переважно військових), що організують змову з метою захоплення *влади* і встановлення *диктатури*.

Ц

Центризм політичний - у *парламенті* назва проміжних (між лівими і правими) *політичних партій*, груп; в політичних партіях – групи і фракції, які стоять між правими та лівими.

Цивілізація - (1) синонім культури; (2) рівень суспільного розвитку; (3) ступінь суспільного розвитку, який приходить на зміну епохи варварства. У сучасній інтерпретації Ц. є формою організації цілісності суспільного життя.

Циркуляція еліт - термін В.Парето для позначення постійного циклу оновлення і зміни політичних *еліт*.